

Н. Ф. Стеблюк,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту організації та адміністрування,
Дніпродзержинський державний технічний університет

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ЯК НАЙБІЛЬШ ВАЖЛИВИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

N. Steblyuk,
Ph. D., associate Professor of organizational management and administration,
Dneprodzerzhinsk State Technical University

TRAINING AS THE MOST IMPORTANT STRATEGIC RESOURCE OF INNOVATIVE INVESTMENT DEVELOPMENT OF THE REGIONS

У статті викладено матеріал щодо суттєвого підвищення ефективності реалізації інноваційно – інвестиційної стратегії розвитку регіонів України в контексті розроблення державної політики в галузі освіти і науки. Доведено, що формування нової, відповідної сучасному світовому рівню національної інноваційної освітньої системи не може бути вирішеним без усвідомлення ролі освіти та визначення основних напрямів її трансформації з урахуванням реального стану і перспектив розвитку. Запропоновано рекомендації щодо формування та виконання державного замовлення на підготовку фахівців з урахуванням соціально-економічного розвитку на загальнодержавному й регіональному рівнях, на рівні вищого навчального закладу, що потребує якісно опрацьованого прогнозу розвитку державного та регіонального ринків праці на перспективний період.

The article presents material on significant improve the effectiveness of innovation-investing strategy development in Ukraine in the context of policy development in the field of education and science. The formation of new, relevant modern world-class national innovation system of education can not be solved without understanding the role of education and identifying key areas of transformation that based on the actual state and development prospects had been proven. Development and implementation of state order for training based on socio- economic development at the national and regional level, at the level of higher education had been recommended. And this requires a qualitatively elaborated forecast of state and regional labor markets for the future period.

Ключові слова: підготовка кадрів, інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку, регіони, державне замовлення, вища освіта.

Key words: training, innovation and investment strategy development, regions, public order, higher education.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Особливість сучасного етапу розвитку регіонів України полягає у трансформації наукового потенціалу згідно з ринковими перетвореннями всієї системи соціально-економічних відносин і його адаптацією до ринкових умов, а також з об'єктивними змінами, які відбуваються у світовому масштабі внаслідок переходу до створення постіндустріального суспільства. Дослідження свідчать, що поряд із поглибленням диференціації соціально-економічного розвитку регіонів відбувається й посилення нерівномірності розміщення та розвитку наукового потенціалу, який розглядається як основа забезпечення їх конкурентоспроможності, що є важливою складовою регіональних інноваційно-інвестиційних систем.

Ефективне функціонування інноваційно-інвестиційних систем починається з одержання населенням країни певної суми знань у системі вищої освіти і завершується використанням матеріалізованих інноваційних результатів інтелектуального розвитку у сферах національної

економіки. Використання їх забезпечує зростання ефективності виробництва і збільшення суспільного продукту. Це вимагає принципово нового підходу до системи підготовки кадрів, де створюється інтелектуальний потенціал і поширюються знання як найбільш важливий стратегічний ресурс економічного розвитку регіонів України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сутність, методологічні засади і різноманітні аспекти розвитку наукового потенціалу досліджують багато науковців. Серед вітчизняних учених, які зробили значний внесок у розробку цієї проблеми, слід зазначити В. Андрущенко, О. Антошкіну, В. Боброва, Т. Боголіб, Н. Верхоглядову, В. Гапон, О. Грیشнову, Г. Дмитренка, І. Каленюк, А. Колота, К. Корсака, О. Кратта, В. Куценко, Т. Оболенську, В. Огаренко, В. Сафонову, Л. Федулову, Т. Фінікова, С. Хамініч, Проте питання, що пов'язані із реалізацією інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку регі-

онів України, де важливу роль відіграє їх науковий потенціал, потребують подальшого дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є обґрунтування забезпечення професійно-підготовленими кадрами інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів і розробка пропозицій проведення активної державної політики у сфері вищої освіти, від ефективності функціонування якої в країні залежить характер та якість розвитку національної економіки.

В умовах переходу до економіки знань стратегічним ресурсом суспільного поступу є освіта, наука, технології, інновації та їх зростання в соціально-економічному розвитку країни і регіонів. Будувати сучасну конкурентоспроможну країну можна лише за умови мобілізації всіх інтелектуальних ресурсів, формування національної інтелектуальної еліти, підготовку якої здійснює вища освіта. У цьому контексті актуальності набувають дослідження теоретичних основ вищої освіти, визначення її ролі у забезпеченні інтелектуально-інноваційного розвитку регіону та обґрунтування напрямів та механізмів її розвитку як важливої інфраструктурної складової регіональних інноваційних систем.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Будувати сучасну конкурентоспроможну країну можна лише за умови мобілізації всіх інтелектуальних ресурсів. Тому саме система вищої освіти є найбільш перспективною для побудови на її базі інноваційно-інвестиційної мережі, що з'єднує науку і виробництво у всіх регіонах і галузях.

У сучасних умовах змінюється функціональна роль системи освіти: з транслятора знань і генератора специфічних навичок і умінь вона перетворюється на безпосереднього виробника знань і активного учасника процесу їх трансформації у нові продукти, технології та послуги. Включення процесу застосування знань в освітній процес відбувається на тлі генерації нових знань у безпосередньому процесі виробництва, що означає взаємну інтеграцію освітнього, наукового і виробничого простору. Знання сприяють виникненню нових видів діяльності, виробництв і галузей, стають рушійною силою відновлення наявних технологій, ключовим фактором добробуту населення [1, с. 6].

Система вищої освіти здійснює істотний вплив на суспільство та економіку. Це пов'язано з розвитком людського потенціалу, який характеризується здатністю до інновацій, до прийняття новітніх технологічних досягнень, в основі яких лежать людський, інтелектуальний капітал, тобто якість робочої сили.

Сучасний стан, що склався в сфері вищої освіти України, залежить, в першу чергу, від наявності діючої системи її фінансування, що обумовлено формуванням та реалізацією фінансового механізму, який відображає специфіку організації фінансових відносин системи вищої освіти — використання бюджетних і власних коштів для забезпечення діяльності закладів вищої освіти. Структура фінансування вищої освіти України не відповідає світовим тенденціям більшості країн світу: у Канаді частка держави у фінансуванні університетів становить 70—85%, Голландії — 90%, у Німеччині — 95%. В Україні за останні роки частка державного фінансування у структурі витрат на вищу освіту зменшилася на 40%, в той час як плата за навчання зросла на 55%. Відсутність достатніх інвестиційних резервів, необхідних для інтенсивного розвитку системи вищих навчальних закладів, не дозволяє закладам освіти широко втілювати новітні технології, по-

в'язані з навчанням, оновлювати прилади і обладнання, розширювати матеріально-технічну базу установ, що негативно позначається на фаховому рівні випускників. Видатки на придбання обладнання та інших предметів довгострокового користування складають близько 3% від загальних витрат у кошторисі спеціального фонду установ і дана стаття видатків не передбачена у кошторисі загального фонду багатьох вузів.

В умовах становлення і розвитку інноваційної системи регіонів все більш значною стає інноваційна функція вищої освіти. Володіючи унікальним інноваційним потенціалом, вища освіта як одна із найважливіших соціальних інститутів, котра визначає напрями соціального розвитку держави, стає рушійною силою переходу країни на інноваційний шлях розвитку. Щоб стимулювати цей прогрес, інститут освіти повинен не тільки відповідати потребам часу, але мати здатність до випереджального розвитку.

Випереджальний інноваційний характер має реалізовуватися у такому: випереджальний розвиток науки, змісту і технологій навчання, наукових і викладацьких кадрів, а також оновлення знань і навичок, які повинні відповідати вимогам відкритого суспільства і конкурентної економіки.

Отже, реалізація визначених концептуальних положень має забезпечуватися прискоренням, випереджаючим інноваційним розвитком освіти, а також створенням умов для індивідуального розвитку, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя. Сутність випереджаючого розвитку освіти полягає в тому, щоб своєчасно підготувати майбутніх випускників до розв'язання тих суперечностей, які притаманні світу в умовах глобалізації (системне наукове мислення, екологічну культуру, інформаційну культуру, творчу активність тощо).

Вказане актуалізує значимість відповідних досліджень в зв'язку з глобалізацією, євроінтеграцією, вимогами Болонської декларації, змінами в організації і діяльності підприємств. У нових умовах вищі навчальні заклади повинні задовольняти потреби споживачів, які хочуть отримати якісні освітні послуги, високий рівень освіти, а також підтримувати постійний зв'язок з потенційними роботодавцями і враховувати їхні вимоги щодо професійно-кваліфікаційних якостей майбутніх спеціалістів.

Таким чином, в умовах випереджаючого розвитку системи вищої освіти не обійтись без управлінських зусиль (розробки нової логіки управління) для забезпечення підготовки високоякісних фахівців на засадах збереження її фундаменталізації, індивідуалізації та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства, держави.

Регіональний потенціал вищої освіти України у розрізі областей нерівномірний і формується під впливом соціально-економічної ситуації та інфраструктури виробничої й невиробничої сфер регіону та демографічних чинників, які значною мірою визначають ефективність і напрям структурної трансформації економіки регіону, що залежить від кількості фахівців, випущеними навчальними закладами, та якості їх підготовки.

У цих умовах зростає потреба у фахівцях широкого профілю з глибокими знаннями останніх досягнень науки і технології, що є одним із найважливіших факторів сприяння економічному зростанню економіки країни та досягненню позитивних зрушень у соціальній сфері.

Важливим чинником регулювання освітніх процесів у напрямі підвищення якості кадрового забезпечення пріоритетних галузей економіки є державне замовлення. За останні роки спостерігається поступове збільшення прийому студентів до вищих навчальних закладів за

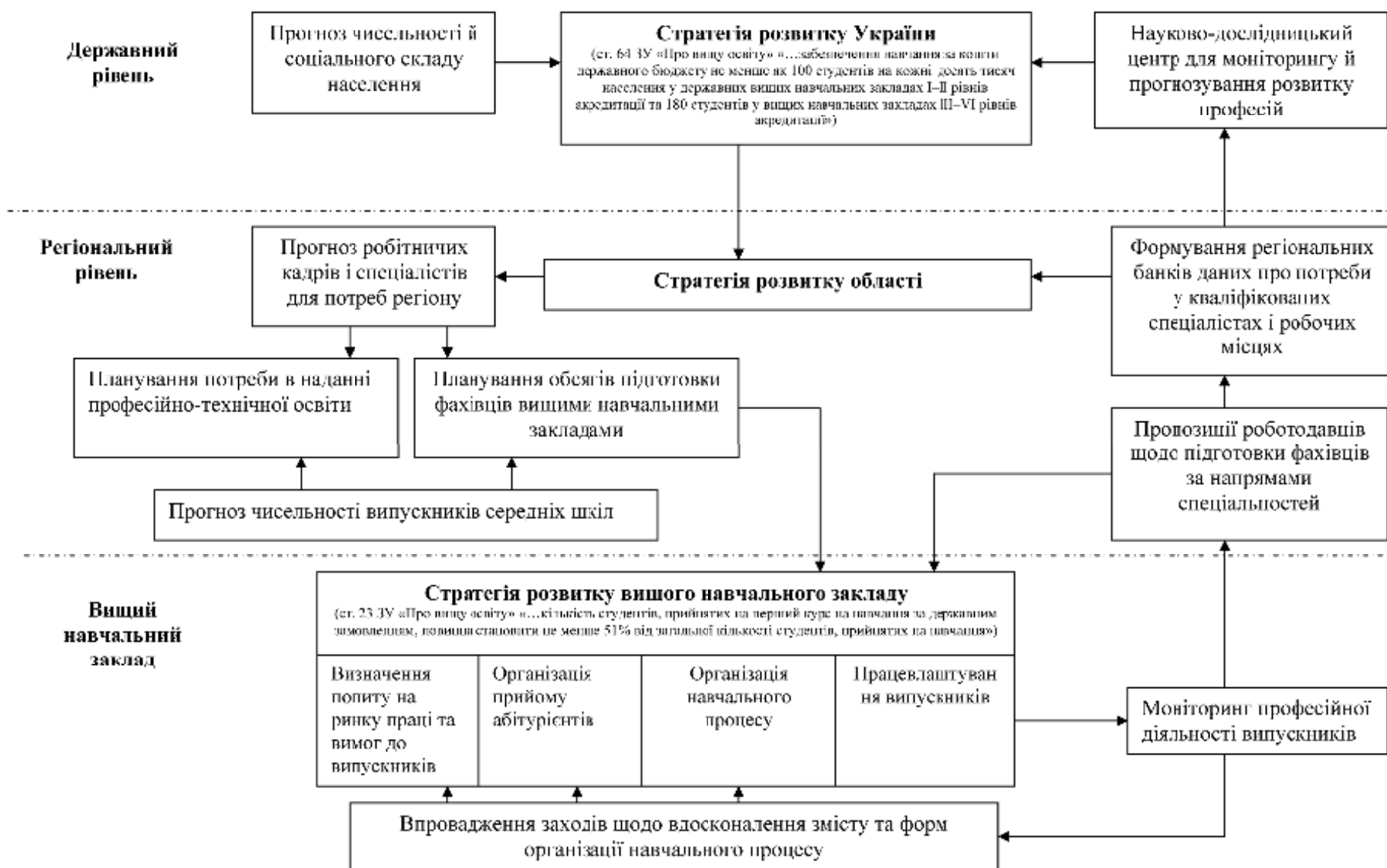

Рис. 1. Формування державного замовлення на підготовку фахівців з урахуванням реальних тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів

державним замовленням як для усіх ВНЗ України, так і для ВНЗ, підпорядкованих МОН України, що зумовлено, по-перше, необхідністю забезпечення виконання п. 1 ст. 64 Закону України "Про вищу освіту" щодо забезпечення навчання за кошти державного бюджету не менше як 100 студентів на кожні десять тисяч населення у державних вищих навчальних закладах I—II рівнів акредитації та 180 студентів у вищих навчальних закладах III—VI рівнів. По-друге, стаття 23 цього ж Закону передбачає, що кількість студентів, прийнятих на перший курс на навчання за державним замовленням, повинна становити не менше 51 відсотка від загальної кількості студентів [2].

Проведений МОН України моніторинг виконання державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою у 2010 році свідчить про невиконання плану державного замовлення в цілому на 1,2%, зокрема за освітньо-кваліфікаційними рівнями: молодшого спеціаліста — 2,7%; бакалавра — 0,6%; спеціаліста — 0,7%; магістра — 0,7%. Підготовка бакалаврів і магістрів за своєю структурою і змістом не відповідають потребам внутрішнього ринку праці, тому що відсутні розрахунки необхідної кількості напрямів і спеціальностей, їх назв, професійної кваліфікації.

Проблеми з працевлаштуванням випускників ВНЗ підтверджуються відомостями Державного центру зайнятості України, на обліку яких перебувало: у 2008 році — 37,4 тис. випускників ВНЗ, 2009 — 46,3 тис., 2010 — 45,8 тис. осіб. Вищі навчальні заклади в зв'язку з систематичним зменшенням кількості державних підприємств та організацій (з 14 тис. у 1997 р. до 6,8 тис. у 2010 р.) не можуть самостійно працевлаштувати всіх випускників. Разом з тим, не ведеться облік та відсутні дані щодо кількості безробітних, які навчалися у ВНЗ за кошти державного бюджету.

Існуючи розбіжності пов'язані з тим, що в умовах трансформації економічних і соціальних перетворень в Україні Міністерство освіти і науки України не приймає відповідних заходів щодо розробки нових методологічних підходів до формування державного замовлення на підготовку кадрів з вищою освітою. Визначення вищими навчальними закладами, міністерствами та відомствами пропозицій щодо державного замовлення на підготовку фахівців, які надсилалися до Мінекономіки та затверджувалися постановою Кабінету Міністрів України, є умовними і свідчать про відсутність відпрацьованого механізму взаємодії між вищими навчальними закладами, центрами зайнятості та органами статистики, що призводить до завищення потреб регіонів у фахівцях з вищою освітою, тобто, не виконується одне із головних завдань, передбачених ст. 22 Закону України "Про вищу освіту" — вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці.

Виходячи з установлених недоліків необхідно формування та виконання державного замовлення на підготовку фахівців з урахуванням соціально-економічного розвитку на загальнодержавному й регіональному рівнях, на рівні вищого навчального закладу, що потребує якісно опрацьованого прогнозу розвитку державного та регіонального ринків праці на перспективний період, а саме: аналіз кадрового стану відповідних галузей економіки на найближчий час і перспективу з участю всіх зацікавлених сторін; узгодження запитів галузей економіки з потенційними можливостями вищих навчальних закладів та демографічними змінами; налагодження зв'язків між Міністерством праці, Державного центру зайнятості та МОН України і створення науково-дослідного центру для

моніторингу й прогнозування розвитку професій; співпраця між вищими навчальними закладами та потенційними роботодавцями (рис. 1).

Отже, політика держави щодо регулювання розвитком системи вищої освіти повинна бути спрямована на визначення конкретних пропозицій відносно методів та напрямів розвитку вищої освіти з урахуванням освітніх тенденцій; на задоволення регіону в кваліфікованих кадрах з урахуванням його специфіки та структурних перетвореннях, що відбуваються під впливом науково-технічного прогресу і зумовлені формуванням постіндустріального суспільства.

В умовах відсутності ефективної системи державного замовлення та зростання частки випускників професійних навчальних закладів, які не одержують направлення на роботу, особливої актуальності набуває проблема відповідності знань, умінь і навичок випускників вимогам виробництва. У ринкових умовах рівень теоретичної та практичної підготовки випускників навчальних закладів виступає запорукою їх конкурентоспроможності. Тому доцільно поновити партнерські відносини професійних навчальних закладів і підприємств. Це дозволить певною мірою врахувати вимоги потенційних працедавців до кваліфікаційних характеристик майбутніх робітників та фахівців.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в Україні до цього часу не створена ефективна й гнучка система регулювання розвитку регіонального наукового потенціалу, адекватна вимогам трансформаційних перетворень, змісту інтеграційних процесів, визначеній траєкторії інноваційно-інвестиційного розвитку країни в цілому. Безумовно, міжрегіональна диференціація наукового потенціалу має об'єктивний характер, проте цей процес необхідно утримувати в економічно доцільних і соціально прийнятних межах із тим, щоб, з одного боку, забезпечити здатність територій до саморозвитку, а з іншого — попередити втрату наукового потенціалу, зберегти його здатність продукувати інноваційну продукцію та забезпечувати інноваційно-інвестиційну конкурентоспроможність регіону.

Для ефективного забезпечення реалізації інноваційно-інвестиційної стратегії України, необхідно створити механізм визначення потреб в спеціалістах для формування державного замовлення на підготовку фахівців, яке має ґрунтуватися на повноцінних прогнозно-аналітичних дослідженнях, вивченні реальних тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів.

Література:

1. Федуллова Л.І. Державна політика розбудови економіки знань: особливості реалізації антикризової стратегії / Л.І. Федуллова // *Фінанси України*. — 2009. — № 10. — С. 3—17.
2. Закон України "Про вищу освіту" №2984-III, із зміст. від 19.01.2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14?>

References:

1. Fedulova, L.I. (2009), "Public policy development of the knowledge economy: especially the implementation of anti-crisis strategy", *Finansy Ukrainy*, vol. 10, pp. 3—17.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), *The Law of Ukraine "On Higher Education"*, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14?> (Accessed 20 Jan 2014).

Стаття надійшла до редакції 04.02.2014 р.